

Asimilasyon ile Çokkültürlülük Arasında Amerikan Anaakımını Yeniden Düşünmek¹

Between Assimilation And Multiculturalism Rethinking The American Mainstream

Mustafa Kemal Şan²

İrfan Haşlak³

Özet

Günümüzde çoğulculuk yaşadığımız toplumların doğal bir yapısı olarak görünmektedir. Küreselleşmenin bir sonucu olarak, çoğulcu kimliklerin demokratikleşmesi tüm dünyada bir artış gösterdi. Özellikle 1989'da Sovyetler Birliği'nin çökmesinin ardından dünyanın da iki blok arasında bölünmesinin sonuna gelindi. O dönemden beri ünlü Kanadalı iletişim bilimci McLuhan'ın da ifade ettiği gibi küresel bir köyde yaşıyoruz. Bazı ülkelerde büyük bir çeşitlilikle karşı karşıyayız. Avrupa'da İngiltere, Almanya, Fransa, İsviçre, İsveç gibi ülkeler yüksek bir çeşitlilik taşıyor. Bu ülkeler kendilerini çok kültürlü tanısalar da tanınmasalar da yaşanan etnik çeşitlilik inkâr edilemez bir boyutta bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri de dünya üzerindeki en yüksek etnik çeşitliliğe sahip ülke olarak ortaya çıkmıştır. Her ne kadar ABD kendini çokkültürlü bir devlet olarak tanımlamasa da biz ABD'yi çok kültürlü bir toplum olarak tanımlayabiliriz. Ancak özellikle 11 Eylül 2001 olaylarından sonra Amerika'nın kültürel çeşitlik konusunda da ciddi bir açmazla girdiği görülmektedir. Bu süreç sonunda yükselen islamofobi son zamanlarda Atlantığı aşarak Avrupa kıyılarında da etkili olmaya başlamıştır. Bu süreç çokkültürlülük modelini uyguladığını söyleyen ülkelerde bile ciddi sorunlara yol açmaktadır. Bu makalede Amerika'nın bu süreçteki arayışları konu edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Asimilasyon, Etnisite, Etnik Grup, Etnik Kimlik, Erime Potası, Çokkültürlülük, ABD

¹ Bu makale daha önce Ekim 4-6, 2011, tarihlerinde Ufa, Rusya Federasyonu Bashkortostan, 'da düzenlenen Congress of Sociologists of Turkic World toplantısında sunulan "The Politics of Cultural Pluralism and American Experience: Assimilation versus Multiculturalism" başlıklı bildirisinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş bir versiyonudur.

² Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Öğretim Üyesi.

³ Yrd. Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fak., Kamu Yönetimi Öğretim Üyesi.

Abstract

Today pluralism has almost become the natural structure of all societies. As a result of globalization, the democratization process of plural identities have increased all over the world. Especially after the collapse of the Soviet Union in 1989, the condition of separation of the world in two parts ended. Since that date we have been living in a small village, as mentioned by Marshal McLuhan, a famous Canadian communications scientist. We can find huge diversity in some countries. In Europe many countries such as England, Germany, France, Switzerland and Sweden live great diversity. Whether they define their state as multicultural or not, ethnic diversities is an undeniable reality of our epoch. The United States is one of the most diverse societies in the world. Although the United States government doesn't define their country as a multicultural state, we can still define its as a multicultural society. However, it is possible to argue that America faced a serious dilemma regarding cultural diversity, especially after the events of September 11. Islamophia which gained momentum at the end of this process, by crossing the Atlantic, has recently started to be effective in Europe. This process leads to serious problems, even in countries which are characterized as accepting multiculturalism. The present work endeavours to deal with multicultural experiences that the USA has witnessed since the big immigration flux appeared.

Keywords: *Assimilation, Ethnicity, Ethnic Group, Ethnic Identity, Melting Pot, Multiculturalism, US.*

Giriş

“ Oğulların unutmak istediği ne varsa torunlar onları hatırlamak ister.”

Will Herberg

Farklı kültür ve ırk yapılarına sahip toplumların bir arada yaşaması tarihsel süreç boyunca tüm toplumlarda üstesinden gelinmesi gereken önemli bir sorun olarak var olagelmıştır. Bu anlamda kimi devletler kendi etnik ve kültürel yapısının dışında olan ötekilerle karşı karşıya geldiklerinde bu farklılıkları yok etmekten, ana akım toplumdaki dışlamaya kadar varan bir dizi siyaset uygularken kimi devletler ise farklılıkları bir arada yaşatma siyasetini diğerlerine görece daha başarılı bir şekilde uygulamışlardır. Bu ikinci deneyim daha çok imparatorluklar tarafından temsil edilmiştir. Bu anlamda Roma, Bizans, Sasani imparatorlukları kültürel çoğulculuk için iyi birer örnek oluşturmuşlar, daha sonra tarihte tanık olacağımız İslam Devletleri ve İmparatorlukları da kültürel çoğulculuğun çok daha gelişkin örneklerini verebilmişlerdir. Emevi-Abbasi, Selçuklu-Osmanlı örneklerinde kendisini açığa vuran kültürel çoğulculuk örnekleri tarihte tanık olduğumuz önemli bir arada yaşama modelleri olmuştur (Aktay, 2003: 57).

Tarihteki bu ilk kültürel çoğulculuk deneyimlerinden çok sonra Batıda kültürel çoğulculuğun yeniden keşfedildiğini ifade etmek mümkündür. Bu siyasetin özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gündeme geliyor olması Batı toplumları için bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Batı'da kültürel çoğulculuğun bir siyaset olarak benimsenmiş olmasının ardında hiç kuşkusuz tüm tarihleri boyunca yaşanan etnik temizlik ve ırkçılık tutumlarının artık sürdürülemez bir boyuta ulaşmasının büyük etkisi bulunmaktadır (Şan, 2006: 305-307). Gulag ve Auschwitz gibi trajik olayların yaşanmış olması, Avrupa toplumlarının kültürel çoğulculuğun önemini fark etmelerine katkısının büyük olmuştur. Günümüzde küreselleşme olgusu ve post-modernite yaklaşımlarının baskın bir zemin oluşturmuş olması çokkültürlülük olgusunu insanlığın gündemine daha fazla taşımış görünmektedir. Ne var ki modern ulus devletlerin bu aşamaya gelmeleri çok kolay olmamıştır. Dahası çokkültürlülüğü bir devlet politikası olarak kabul eden kimi ülkelerde bile farklı kültürlerin tanınmış olması gerçeği bu farklı etnik ve dini unsurlara istenilen oranda bir toplumsal temsil sağlayamamaktadır. Ancak modern ulus devletinin kimlikleri katı bir hiyerarşiye tabi tuttuğu yapı ile kıyaslandığında çokkültürlülük söylem aşamasında olsa da kulağa hoş gelen bir tını bırakmaktadır. Bu makalede farklılık sorunu ile mücadelede Amerikan deneyiminin bize hatırlatmış

olduğu konular üzerinde durulacak, asimilasyon ve çokkültürlülük arasına sıkışan Amerikan farklılık siyaseti tartışılacaktır.

Kültürel Çeşitliliklerle Baş Etmede Amerika Birleşik Devletleri Deneyimi

Amerika Birleşik Devletleri dünya üzerinde etnik çeşitliliği en fazla olan ilk ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar Kanada, Avustralya Yeni Zelanda gibi ülkeler Amerika'yı bu konuda takip etmiş olsalar da Amerika çok uzun zaman önce göçmenlerin ilgi odağı olmuştur. Geçmişte Amerika'yı yaratan ve Oscar Handlin'in⁴ tabiri ile bizzat Amerika'nın kendisi olan göçmenlerden Amerikan toplumu ile yüzde yüz bütünleşme ve asimile olma durumu, Amerika'ya gelen göçmelerin bu ülkeye aidiyetlerini ispatlayacakları bir iyi niyet göstergesi olarak algılanıyordu. Yirminci yüzyılın başlarında da Başkan Theodore Roosevelt göçmenlerin Amerikan toplumunun en önemli gücü olduğunu savunurken onlardan bir şeyi beklemeye de hakkı olduğunu düşünüyordu. Buna göre Başkan Roosevelt, Amerika'nın büyük gücü olan göçmenlerin Amerika'ya tam bağlılıklarını ifade etmelerini ve geldikleri eski ülkeleri ile sürdürdükleri bağlarını Amerika ile olan bağlarından üstün tutmamalarını istemeye kendini izinli sayıyordu (Glazer, 2004: 65).

Amerika Birleşik Devletleri'nin öteki ile bir arada yaşama süreçleri temelde iki aşamada değerlendirilebilir. Bunlardan ilki kolonyal Amerika dönemi, diğeri de Birleşik Devletler'in ilanından yani 1776 bağımsızlık deklarasyonundan sonra ortaya çıkan Amerika Birleşik Devletleri deneyimidir. Bu ilk aşamaya Amerika kıtasının yerlileri olarak bilinen Kızılderili kabileleri ile İngiliz Kolonyalistleri arasında süren ve Kızılderililerin çeşitli katliamlarla yok edilmeleriyle sonuçlanan mücadelenin tarihi olarak bakabiliriz (Takaki, 1993). İki yüzyılı alan bu ilk sürecin ardından Amerika'yı Avrupalı yerleşimcilere açan İngiltere ile bu kıtaya yerleştiği yerleşimci kolonileri arasında çıkan savaş sonucunda Amerika Birleşik Devletleri önce sınırlı koonilerin katılımı ile başlayan bağımsızlık savaşı sayesinde Britanya Krallığı'ndan bağımsızlığını almış, ardından da bir iç savaş yaşadıktan sonra kendi birliğini tamamlamıştır.

Bu aşamadan sonra başlayan göç siyaseti Amerika'nın tüm dünyaya açılması ile neticelenmiştir. Özellikle 19. yüzyıldan itibaren başlayan büyük

⁴ Oscar Handlin, Amerika'da yaşanan göç hareketleri ile ilgili yazmış olduğu bir dizi kitaptan bir tanesi olan *The Uprooted*'ta şu çarpıcı değerlendirmeyi yapmaktadır : “ Bir defasında Amerika'da göçmenlerin tarihini yazmak istedim. Ancak şunu keşfettim ki göçmenler Amerika'nın tarihidir”. Oscar Handlin, *The Uprooted: The Epic Story of Great Migrations That Made The American People*, Little, Brown and Company, Boston and New York, 1979.

göç dalgaları dünyanın daha önce tanık olmadığı bir ırklar karışımı ile bizleri baş başa bırakmıştır : “Yeryüzünde çok az ulus Amerika’nın taşımış olduğu heterojenliğe sahiptir. Amerikalı Kızılderililer de dahil olmak üzere herkes göçmen kökenlidirler. Walt Whitman’ın tabiriyle söylersek Amerika “Ulusların Ulusu” dur” (Rose, 1964: 14).

Amerika’ya bu etnik çeşitliliği veren temel unsur, uluslararası göç hareketi ile ortaya çıkmıştır. Ağırlıklı olarak göç dalgası önce Batı ve Kuzey Avrupa’dan başlamış daha sonra da Güney ve Doğu Avrupa’yı da içine alacak şekilde devam etmiştir. Bu göç dalgasına ülkenin özellikle Pasifik kıyılarından başlamak üzere Çin ve Japonya’dan yapılan göçleri de dâhil etmek gerekmektedir. 1960’lı yıllardan sonra ise ülkeye İspanyolca konuşan Hispanik-Latino unsurların da göç etmeye başlaması ile Amerika Birleşik Devletleri neredeyse tüm dünyanın bir bileşimi olarak karşımıza çıkmıştır.

Rumbaut ve Portes (2006: 204)’in de belirtmiş olduğu gibi: “Bütün göçmenler için Amerika yabancı bir ülkedir. Fakat bu dünyanın boyandığı renkler ve ortaya çıkardığı duygusal ve davranışsal tepkiler, yeni gelen göçmenlerin bilgisinden, gücünden ve iradesinden uzak güçlerin etkisiyle son derece değişiklik gösterebilmektedir”. Alınan tüm bu göçler neticesinde Amerika’da sentetik yeni bir etnik yapı, yeni bir ulus yükselmeye başlayacaktır. Bu yeni ulus kendi etnik kimliğinin derinlerinde barındırmış olduğu etnik çeşitliliğin de her zaman farkında olmuştur. Amerikan Etnik çeşitliliği konusunda yapılan çözümlenelerde en fazla alıntılanan *Letters from an American Farmer* adlı metinde Crèvecoeur bu olguyu çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır: “O halde Amerikalı kimdir, yeni bir insan tipi mi? O gerek Avrupa olsun ya da Avrupa kökenli olsun dünyanın hiç bir ülkesinde bulamayacağımız ölçüde farklı bir kan karışımına sahiptir. Bunu şu şekilde açıklayabilirim: Bu Amerikalının büyük babası bir İngiliz, eşi Hollandalıdır. Bu Amerikalının oğlu bir Fransız kadın ile evlidir. Yine onların dört oğlu dört farklı ulusa aittir” (akt. Glazer,1997: 98). Amerika’nın etno-kültürel açıdan oluşturmuş olduğu bu durumu sosyal bilimler alanında geniş bir ilgi konusu olmuştur. Örneğin Mcdonald *American Ethnic History: Themes And Perspectives* isimli çalışmasında Amerika’nın etnik çeşitliliğin oluşumu ve etnik adaptasyon, toplumun etnisite algıları, politikalar ve azınlık gruplarının Amerikan toplumsal hayatının ana akım duruşuna ve uygulamalarına karşı tepkisini incelemiştir. Mcdonald (2007: 27)’in; “1960’lardan bu yana bilim adamları şunu itiraf etmek konusunda daha büyük bir eğilim göstermişlerdir ki; Birleşik Devletleri ve yerli Amerikalılar arasındaki ilişkiler hakkında geleneksel tarihlere atıfta

bulunulan muharebelerin birçoğu aslında hiçbir tahrik olmadan beyazlar tarafından yürütülen katliamlardır.” ifadesi ise dikkat çekicidir.

Bununla birlikte sosyal teorinin Amerikan etnik yapısı konusunda geliştirmiş olduğu yaklaşımlar çeşitlilik göstermektedir. Bu konuda özellikle Chicago Sosyoloji Okulunun yürütmüş olduğu çalışmalardan örnek olarak bahsedilebiliriz. Robert Park öncülüğünde çalışmalar yürütmüş olan bu sosyologlara göre Amerikan toplumunun en önemli önceliği alınan göçler neticesinde Amerikan ulusal birliğinin nasıl sağlanacağı yönündedir. Schnapper (2005: 201) 1920 ile 1935 arasında Chicago okulu olarak adlandırılan akımın insanlara kendi kökenlerindeki tarihsel ortaklaşmalara sadık kalma özgürlüğü ile yeni uluslarına tam anlamıyla katılma olanağı arasındaki çatışkıyı Amerikan demokrasisine bağlı kalarak çözme imkânı tanıdığına değinmiştir. Amerika’da göçmen ve etnik gruplarla ilgili çalışmalara temel teşkil eden yaklaşımın Chicago Okulu tarafından önerilen *asimilasyon* teorisi olduğunu; göçmenlerin gittikleri bölgenin kültürü içerisinde asimile olmaları konusuna odaklandıklarını da görmekteyiz. Okulun temsilcileri olan Park ve Burgess (1969: 735)’in analizlerinde asimilasyon, “kişilerin ve grupların, diğerlerinin hatıralarını, duygu ve düşüncelerini, tutumlarını edindikleri, onlarla yaygın bir kültürel hayatta birleşerek tecrübelerini ve tarihlerini paylaştıkları bir nüfuz etme, yayılma ve nihayet benzeşme süreci” olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle birleşen topluluklar birbirlerini tamamlayıcı farklılıklar temeline dayanmaktadırlar (akt. Schnapper,2005: 202).

“Chicago Okulu, azınlık grup üyelerini, kendi köken kültürlerinden vazgeçmeye zorlamadan kolektif yaşama katmanın demokratik yolunun asimilasyon olduğunu düşünüyorlardı. Aynı sıralar *melting potun* bir başarısızlık olduğunu ve mahkum edileceğini ortaya çıkarıyor, etnisitenin bir olgu olduğunu ve değer taşıdığını öne sürüyorlardı” (Schnapper, 2005: 273). Bunun yanı sıra 1920’li yıllarda Chicago sosyologlarının çözümlemesine uygun olarak etnik gruplar bir evre oluşturmamakta, asimilasyon sürecini kolaylaştıran bir araç olarak karşımıza çıkmamaktadırlar. Schnapper *Öteki İle İlişki* adlı eserinde, çalışmalarına yer vermiş olduğu Chicago Okulu’ nun toplumsal katmanlaşmayı üstü kapalı düşünen sosyologların ve genel olarak Merton’un etkisinde kalan bütün işlevselci sosyologların düşündüğü gibi *Gesellschaft*’ın kendi mantığı yayıldıkça ortadan kalkacak olan *Gemeinschaft*’a bağlı bir tortu da olmadığını savunmaktadır. Etnik grupların özgül biçimini “üreten”in Amerikan toplumunun kendisi olduğunu aynı zamanda ve karşılıklı olarak etnik grupların da çeşitli öğelerin birbirine karıştığı bir toplum “üretmiş”

olduklarını aktarmaktadır. Sonuç olarak Schnapper'e göre Chicago sosyologlarının çoğu etnik toplulukların olumlu etkisini kanıtlamışlardır ve çeşitli grupların birleşmiş bir ulus kurmasından önceki evreyi bu toplulukların oluşturduğunu göstererek bundan böyle etnisite, sınıflar halinde bölünmeyle olan ilişkisini sorgulamışlardır. Bu durum Schnapper'ın kitabında belirtmiş olduğu gibi toplumsal eşitsizliklerin ve iktidarın yapısını açıklamak için toplumsal sınıfa göre ayrışmaların, etnik ya da ırksal aidiyetten doğan ayrışmalarla nasıl buluştuğunun sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir (Schnapper,2005: 281-290).

Fraizer ise Amerikan toplumuna yönelik yapmış olduğu çalışmasında etnik grupları oluşturan Avrupa kökenli nüfusların asimilasyonu ile ırk gruplarını oluşturan yani farklı oldukları hemen algılanan siyahların ve Asyalıların asimilasyonu arasındaki farkı ortaya koymuştur. Ona göre Avrupa kökenliler Amerikan toplumuna gerçekten asimile olurken farklı ırklardan gruplar söz konusu olduğunda çevrim, asimilasyonla değil birbirinden ayrı iki toplumsal sistemin oluşmasıyla tanımlanmaktadır. Kültürel asimilasyon ile yapısal asimilasyonu birbirinden ayırmanın önemli olduğunu belirten Fraizer, zencilerin Amerikan kültürünü edinmiş olsalar da aynı ölçüde Amerikan kültürüne asimile olmadıklarına dikkat çekmiştir (akt. Schnapper,2005: 325-6).

Mcdonald'a göre; "Amerikan çeşitliliğinin oluşumunda Amerika'nın fethinin rolü bilim dünyasında 1960'lardan itibaren gereken kabulü görüyorken, gönüllü olmayan göç olgusunun tarihsel olarak incelenmesi ise çok eski zamanlara uzanır. Esasında, Amerikan destanında köleliğin ve köle ticaretinin mirası o kadar sık sahneye konur ki, tarihçiler için gönüllü olmayan göçün önemini görmezden gelmek imkânsız olmuştur" (2007: 30). Bu ifadelerden anlaşıldığı gibi Amerika'daki politikalarından, yaşanan süreçlerden bazıları zorlama ve baskıyı içerirken bazıları kendiliğinden gelişmiştir. Amerika'da izlenen yaklaşımlar ve yoğun biçimde uygulanan politikalarla, homojen bir toplum yapısı sağlanmaya çalışıldıysa da bugünkü gelinen duruma baktığımızda istenilen sonucun elde edilemediğini söyleyebiliriz. Schnapper (2005: 448) özellikle Amerika toplumunda daha çok *antagonist* olarak tanımlanan "ikinci kuşak" göçmen gençlerin eğitim ve sosyalleşme ortamında, kimlik alanında yaşamış oldukları zorlukları, çelişkileri, arada kalmışlıklarını ilk kez 30'lu yıllarda Chicago Sosyologları'nın araştırdığını ve bunun 80'li yıllar boyunca da ağırlıklı olarak çalışılan konular arasında yer aldığını belirtmiştir.

ABD’de Toplumsal Uyumun Farklı Tezahürleri

Biraz önce bahsetmiş olduğumuz gibi Amerika Birleşik Devletleri birçok ülkeden göçmenlerin kurup şekillendirdiği bir yapılanmanın eseridir. Birçok farklı kültürden grupların bir arada yaşama güçlükleri nedeniyle ki, ortaya çıkan sorunların çözümüne yol gösterecek söylemlerin bilimsel anlamda ilk defa bu ülkede ortaya çıkmış olması normal görülmelidir. Alba ve Nee (2003: 12)’nin çalışmalarında belirttikleri gibi “Amerikan ana akımı, etnik kökenlerin etkilerini zayıflatan kurallar ve uygulamalar tarafından düzenlenen birbiriyle ilişkili bir dizi temel kurumsal yapılar ve örgütlenmeleri kapsamaktadır. Bu bağlamda sunulan çözüm önerileri, asimilasyondan kültürel çoğulculuğa (cultural pluralism) ve son olarak çokkültürcülüğe (multiculturalism) uzanmaktadır.” Bu nedenle, çokkültürcülük söylemlerini doğuran koşullarda, farklı grupların asimilasyonunu içeren teorik açıklamaların önem kazandığını söyleyebiliriz.

Yaklaşık olarak 1960’lı yıllara gelinene kadar Amerika’nın etnik yapısına ilişkin geliştirilen teorilerde başat olanı *Anglo-Conformity* ve *Melting Pot* metaforu gibi farklı tezahürlere sahip olan ve bu ekseninde şekillenen asimilasyon teorisidir. Günümüzde ise bu tartışmalara daha çok etnik çeşitliliği onaylayan çoğulcu-çokkültürlü ve çok dilli Amerikan imajı ağırlığını koymaya başlamıştır (Gordon, 1964: 85).

İngiliz Uyum (Anglo-Conformity) Modeli

Tarihsel şartlar gereği göçmen toplumu tanımlamasına uyan Kanada, ABD ve Avustralya toplumsal uyumu sağlamak için 1960’lara kadar Anglo Uyum Modeli olarak bilinen bir politikanın uygulayıcısı olmuşlardır. Göçmenlerin geçmişlerini bırakmaları ve mevcut kültürel normları kabul etmeleri bu politikanın temelini oluşturmaktadır. Örneğin Amerika’nın kendi uluslaşma sürecini tamamladıktan sonra büyük oranlarda göçmen kabul etmeye başladığı dönemden itibaren Amerika’nın birçok kurucusunun, göçmenlerin bir sıfır noktasında olmadıklarına, burada var olan kültürel yapıya entegre olarak asimile olmalarının gerekliliğine sürekli vurgu yaptıklarını görmekteyiz. Bu anlamda Amerikan değerlerinin bir noktada uzlaşma zeminine dayanması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu değerler de Amerika’yı ilk kez koloni yapan İngiltere’nin Anglo-Sakson ve Protestan değerleri olacaktır. Bu konuda 1818’de Amerika’nın Dış İşleri Bakanlığını yapan John Quincy Adams’ın yazdığı bir mektup çarpıcı noktalara işaret etmektedir: “Eğer Amerika Birleşik Devletleri’ne gelen göçmenler bu ülkenin karakter, moral, siyasi ve fiziksel değerlerine uyum

sağlamayacaklarsa Atlantik onların yerel kültürlerini yaşayabilecekleri baba yurtlarına her zaman açıktır” diyerek, Amerika’ya göç eden yeni göçmenlerin eğer bu topraklarda mutlu olmak istiyorlarsa zihinlerini toplamaları gerektiğine ve bu mutluluğu bu topraklarda aramak zorunda olduklarına işaret etmektedir (akt. Levine, 1996: 109).

Huntington (2004: 183)’a göre farklı grupların Amerikan toplumuna asimile edilmesi çeşitli yollarla olmuştur ve hiçbir zaman tamamlanmış değildir. Huntington’un Amerika’nın Anglo-uyum modeli ile ilgili şu açıklamaları dikkat çekicidir: “ *Genelde tarihsel olarak asimilasyon özellikle kültürel asimilasyon büyük ve hatta en büyük Amerikan başarı öyküsüdür. Bu ona[ABD’ye]nüfusunu genişletme, bir kıtayı işgal etme ve ekonomisini, büyük ölçüde Amerika’nın Anglo-protestan kültürüne ve Amerikan inancının değerlerine bağlı ve Amerika’yı küresel meselelerde büyük bir güç yapmaya destek olan milyonlarca adanmış, enerjik, yetenekli, hırslı insanla beraber geliştirme imkânını sağlamıştır.*” (Huntington, 2004: 330). Buradan da anlaşıldığı üzere Anglo-uyum modeli geniş göçmen topluluklarının halihazırda mevcut bir kültürel çerçeveye entegre edilmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Bu politikanın uygulanmasında Amerikan ulus devletinin klasik tepkilerinin ve toplumsal türdeşliğin esas alınmasının etkisi vardır. Çünkü etnik azınlıklar başta olmak üzere, göçmenler ulusal güvenlik ve siyasi istikrar ekseninde değerlendirilir. Bu unsurların ulusal güvenliği ve siyasi istikrarı tehdit eden bir potansiyel taşıdığı varsayılmaktadır. Kendilerini etnik-kültürel veya ulusal bir topluluk olarak gören bu tür sosyal grupların sadakatinden şüphe etmek üzerine kurulu olan bu yaklaşıma göre, etnik gruplar veya göçmenler güçten düşürülerek ya da dönüşüme uğratılarak topluluk bilinçlerinin kaybettirilmesi gereken kitleler olarak değerlendirilmiştir (Vatandaş, 2002: 25). Tüm toplumsal politikaların da buna göre oluşturulduğu Amerika’nın tarihsel sürecini ele aldığımızda bu alandaki uygulamaların farklı şekillerde kendisini gösterdiğini görebilmekteyiz. Örneğin Huntington (2004: 136) 2. Dünya Savaşı’nın Amerikan kimliğinin ideolojik içeriğinin önemini artırdığını ve bu kimliğin yasal düzlemdeki etnik ve ırksal tanımlamalarının sona ermesine giden yolu hazırladığını belirtmiştir. Philip Gleason’un bu konudaki ifadesine de yer veren Huntington savaşın, ulusal birlik ve ulusal aidiyet konusundaki sağduyuyu artırdığını; Amerikan halkının bir tek öncelikli hedefi olduğunu; eşit şekilde paylaşılmasa da savaşın zorlukları ve tehlikelerinin herkes tarafından paylaşıldığını ve bütün büyük savaşlarda olduğu gibi ekonomik eşitsizliklerin en aza indirildiğini ifade etmiştir. 2. Dünya Savaşı’nın gelecek nesil için Amerikalıların ulusal kimlik anlayışını şekillendiren büyük bir

ortak deneyim olduğunu, bu nedenle de 2. Dünya Savaşı boyunca Amerikalıların ülkeleriyle özdeşleşmesinin en üst noktasına ulaştığını ifade etmiştir. Burada bahsi geçen özdeşleşme aslında iki taraflı olarak birbirini dönüştüren göçmen kültürleri ve Anglo-protestan kültürünün birbirleriyle etkileşim içerisinde Amerikan anaakımını yeniden tanımlaması olarak anlaşılabilir. Böylece sonuçta dönüşüme uğrayan sadece etnik gruplar ve onların kültürleri değil, aynı zamanda bu grupları ve kültürleri de içine alarak genişleyen Amerikan ana akımının kendisi olmuştur.

Milton M. Gordon tarafından geliştirilen *Asimilasyon Süreci* teorisi de İngiliz Uyum modeli kapsamındaki önemli yaklaşımlardan biridir. Gordon (1964: 71) bu teorisini, bir tablo yardımıyla açıklamıştır. Ona göre asimilasyon süreci aşağıdaki tabloda aktarıldığı şekilde oluşmaktadır:

Tablo 1: Gordon'un Asimilasyon Süreci Teorisi

Süreç ya da şart	Asimilasyon tipi veya aşaması	Özel kavram
Yerli toplumun kültürel öğelerine doğru dönüşüm	Kültürel veya davranışsal asimilasyon	Kültürleşme (Acculturation)
Birinci grup bazında, geniş çaplı yerli toplumun kulüplerine ve kurumlarına giriş	Yapısal asimilasyon	-----
Yaygın karışık evlenmeler	Evlilikle asimilasyon	Karışım (Amalgamation)
Yerli topluma dayalı birliktelik anlayışının geliştirilmesi	Tanımlamaya dayalı asimilasyon	-----
Önyarguların yok olması	Kabullenilmiş durum asimilasyonu	-----
Ayrımcılığın yok olması	Kabullenilmiş davranış asimilasyonu	-----
Güç ve değer çatışmalarının yok olması	Yurttaşlık asimilasyonu	-----

Gordon'a göre zenciler Amerikan kültürüne tümüyle katılıyorlardı, ancak diğer asimilasyon evrelerinden hiçbirini yaşamamışlardı. Gordon'un bu çalışması asimilasyonu çizgisel ve sürekli bir süreç olarak gören basmakalıp paradigmayı tartışma konusu yapmıştır. Aynı zamanda Gordon (1964: 3) teorisinin Amerika'daki araştırmaları sonucunda ortaya çıkmasına rağmen, değişik kültür gruplarını barındıran ve benzer endüstrileşme sürecinden geçmiş diğer ülkelere de rahatlıkla uygulanabileceğini savunmaktadır (akt.Schnapper,2005: 300-301).

18. yüzyıl boyunca Amerika'ya gelen göçmenlerin büyük bir çoğunluğu daha çok Kuzey Avrupa ülkelerinden ve genellikle de Anglo-Sakson kültürel çevresine ait göçmenlerden oluşmaktadır. Bu göçmenlerin gelmiş oldukları yeni ülkede hazır buldukları kültürel değerler de zaten iki yüz yıl önce bu ülkeyi koloni haline getiren İngilizler tarafından burada temel olarak kurumsallaşmıştır. Bu unsurların dışında Amerika Birleşik Devletleri'ne başta Almanya olmak üzere bazı İskandinav, Doğu ve Güney Avrupa uluslarının da büyük rakamlarda göç etmesi ile Amerika'da ilk etnik ve kültürel uyum sorunları yaşanmaya başlamıştır. Bu dönemde özellikle Wisconsin, Missouri, Pennsylvania gibi eyaletlere yerleşen Almanlarla, Kuzey ve Güney Dakota, Minnesota gibi kış mevsimlerinin çok soğuk geçtiği eyaletlere yerleşen İskandinav ülkeleri insanların bir takım kültürel ve dilsel değerlerini devam ettirme konusunda talepleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu konuda ilk başlarda büyük yerleşim birimlerinden uzak bölgelere yerleşen Norveç ve İsveçli göçmenlerin görece başarılı oldukları söylenebilir. Bu bölgelere yerleşen İskandinav göçmenleri kendi yerel kiliselerini kurarak buralarda kendi dillerinde ayinler yapabiliyorlardı (Rose, 1964: 51-53).

Salins (1997) Amerika'da göçmenlere uygulanan Anglo Uyum modelini ve asimilasyon sürecini şu şekilde ifade etmiştir: "Birleşik Devletler anayasası, birleşmiş ve işlevsel bir ulusal toplum yaratırken bireysel hürriyeti en üst düzeyde korumak üzere tasarlandığı gibi, onun asimilasyon paradigması da E Pluribus Unum fikrine bağlıdır (Bu Latin deyişi "birçoktan, tek" ulus kadar eskidir). Birleşik Devletler Kararı için Kıta Kongresi Komitesi tarafından seçilmiş ve 20 Haziran 1782'de kabul edilmiştir. Amerikan tarzı asimilasyon eskiden yerleşmiş olanlar ve yeni gelenler arasında basit bir anlaşma düzenler. Eğer göçmenler üç temel yönergeye uyarlıysa Amerikan ailesinin tam bir üyesi olarak memnuniyetle karşılanacaklar: İlk olarak İngilizceyi ulusal dil olarak kabul etmelidirler. İkinci olarak onlardan Amerikan kimliğiyle gurur duymaları ve Amerika'nın liberal demokrat ve eşitlikçi prensiplerine inanmaları beklenmektedir. Üçüncüsü, genel olarak Protestan etik (kendine güvenen, çalışkan ve ahlaki olarak dürüst) diye tanımlanan yapıya göre yaşamaları beklenmektedir" (1997: 6). Dolayısıyla yukarıda bahsi geçen Kuzey Avrupa kökenli ve genellikle de Anglo-Sakson kültürel çevresine ait göçmenler Birleşik Devletler anayasasının yönergelerine uydukları sürece ve mevcut toplumsal yapıya kültürel olarak uyum sağlamakta da zorlanmayacakları için Anglo-uyum modeline kolaylıkla dahil olabilmişlerdir.

Kuşkusuz bu sürecin gerçekleşmesindeki en önemli etkenlerden birisi asimilasyonu etkileyen unsurlardan olan etnik grupların Amerika’da ekonomik çıkar elde etmek istemeleri ve sınırlı kaynakların paylaşımı konusunda yaptıkları rekabettir. Glazer’e göre asimilasyonun kendiliğinden oluşma süreci şu şekilde gerçekleşmektedir: “Bu ülkeye yabancı bir dil ve kültürü sürdürmek değil, mümkün olduğu kadar çabuk Amerikalaşmak niyetiyle gelmişlerdi ve bu göçmenler için İngilizce dili bile Amerikan kültürü anlamına geliyordu. Günümüzün birçok göçmeninin yaptığı gibi, onlar da devlet okullarının sağladığı yeni bir dile ve kültüre girmek istiyorlardı ve kendilerinin ve çocuklarının yitirdiklerine sık sık özlem duysalar da bu dayatılmış bir şey değil, onların kendi seçimiymi” (Glazer’den akt. Kymlicka, 1998: 111).

Gordon’un asimilasyon süreci kuramında açıkladığı gibi asimilasyonun bir önemli unsuru da etnikler arası yapılan grup dışı (egzogamik) evliliklerdir. Etnik gruplarda genellikle, grubun fertlerinin dışarıdan evlenmelerini yasaklayan ya da hoş bakmayan grup içi (endogami) tipi bir evlilik geleneği yaygındır. Bu evlenme geleneği, etnik gruplar arası sınırların ortadan kalkmamasına ve asimilasyona engel olarak görülmektedir. Amerika’da ise bu durum şu şekilde gerçekleşmektedir: “ABD’deki eski ve yeni ırksal/etnik evlilik kalıpları rejimi bir hayli farklıdır. Gruplar arası evlilik rejimi, çeşitli Avrupalı atalardan gelen Amerikalılar arasındaki kast-benzeri etnik homogami düzeyleriyle başladı ve fakat üç nesil içerisinde bu Avrupalı gruplar arası evlilik norma dönüştü. Öte yandan mevcut evlilik rejimi ise beyaz, siyah, Asyalı ve Hispanik etnik ve ırksal gruplar içerisinde yer alan hayli yüksek ve istikrarlı grup içi evliliklerle göze çarpmaktadır. Bu gruplar arasındaki evlilik oranlarının hızla artacağını beklemek içinse çok az sebebimiz var” (Tyler,2002: 23). Demek ki Avrupa kökenli gruplar arasında zaman içerisinde norm haline gelen gruplar arası evlilik diğer ırksal ve etnik gruplar söz konusu olduğunda grup içi evliliklere yerini bırakmakta ve gelecek için de asimilasyona ya da Gordon’un deyimiyile karışma[amalgamation] engel teşkil edecek ölçüde bir eğilime işaret etmektedir.

Asimilasyonu etkileyen diğer bir unsur, Andrews (1992: 40)’un da değindiği gibi, merkezi olarak dayatılan eğitim dili ve eğitim müfredatını kapsayan eğitim programıdır. Uygulanan eğitim müfredatı ortak kimlik bilinci kazandırması ve ortak tarihe vurgu yapması anlamında etnik grupların uyumu için önemli olmaktadır. Asimilasyon sürecinin eğitim alanında gerçekleştirilmesini ise Hollinger (1998: 256)’in ifadelerinde görmekteyiz: “Hepimizin Amerikan çocuklarına öğretmemiz gerektiğine inandığımız

şeyler var. Özellikle onlara Amerikan politik sisteminin tarihinden bir şeyler öğretmeliyiz. Bu durum her çocuğa sadece kendi kültürel geleneğini öğretmeyi ümit edemeyeceğimize dair bir sebebi daha ortaya koyar. Çünkü Amerikan anayasal sistemini ve tarihini anlamak göçün ve köleliğin, İç Savaşın ve Yeniden Yapılanmanın, yeraltı demiryollarının ve Ellis Adasının bilgisini gerektirir.” Bu durum eğitimde ortak dilin yanısıra ortak müfredatın da ne denli önemli bir asimilasyon aracı olarak işlev gördüğünü ortaya koyması bakımından önemlidir. Böylece gelecek nesillere hepsi birbirinden ayrı köken kültürlere alternatif olarak ortak bir deneyim biçiminde yaşanan Amerikan rüyası aktarılmış olmaktadır.

Amerikan kimliği için günümüzde her ne kadar asimilasyon yaklaşımı gözden düşmüş addedilse de aslında realite başkadır. Evet, günümüzün kültürel çoğulculuk söylemleri de hala 1800’lerin sonu ile 20. yüzyılın başlarında Amerika’ya gelen göçmenlerin tanık oldukları Ellis Adası ve Özgürlük heykeli hikâye ve mitoslarına dayanmaktadır. Nathan Glazer, ironik bir şekilde “*Artık Hepimiz Çokkültürcüyüz*” derken bile aslında asimilasyonun kavramsal düzlemde bir söylem olarak öldüğünü, eski şöhretini tamamen unutturduğunu ifade ederse de gerçekte fiili olarak asimilasyonun hala sürmekte olduğunu vurgulamış olması ilginçtir (Kivisto, 2005: 82).

Eritme Potası

Amerika Birleşik Devletleri’nin kuruluşundan yirminci yüzyılın başlarına kadar Anglo uyum modeli devam etmiştir. Brubaker (2003: 49) “ABD’de yeni asimilasyon teorisyenleri basit bir biçimde 1965 öncesi yaklaşımları taklit etmiyorlar. Eski çalışmalar analitik ve normatif olarak Anglo-uyum yanlıydı. Problemsiz bir biçimde algılanan beyaz protestan kültüre doğru bir asimilasyon beklentisini ortaya koyuyor ve destekliyordu. Buna karşın asimilasyon üzerine yeni çalışmalar asimilasyonun yönü, derecesi, usulü hakkında agnostik ve yararlı konusunda ise mütereddittir.” Bu dönemde özellikle Israel Zangwill’in 1908 yılında hazırladığı *The Melting Pot (Eritme Potası)* oyunu farklı bir tartışmayı alevlendirmesiyle yeni dönem başlamıştır. Bu oyunda Ellis Adası aracılığı ile Amerika’yı ilk kez gören Avrupalı göçmenlere seslenilmiş ve Tanrı’nın bu büyük Potasında onları erimeye davet etmiştir.

Melting pot tartışması kimi sosyal bilimcilere göre asimilasyonun ABD’deki adıdır; ama aslında bu iddianın teorik düzlemde tam olarak doğru olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü eritme potasında asimilasyondakine

benzer biçimde göçmen grubun geleneklerinin baskın olan gelenek yararına çözülmesi ve zamanla unutulup yok olması yerine bütün kültürlerin adeta bir evrim geçirip yepyeni bir ortak kültür oluşturması söz konusudur. Bu bir bakıma amalgam oluşturma hali olarak da değerlendirilebilir (Vatandaş,2002: 25).

Amerika'ya yönelik toplumsal, siyasi ve tarihi literatürde eritme potası metaforunun kullanımıyla ilgili ilginç ve farklı saptamalar da bulunmaktadır. Örneğin “Etnik mozayik, meyve salatası, sebze çorbası metaforları ile dile getirilen çokkültürcülük yaklaşımı”(Şan,2006: 332), bunun dışında Glazer (1997: 148)'ın geç 20. yüzyıldaki Amerikan kültürünün ayrı kimliklerden oluşan bir güveç gibi olduğunu ifade eden örnekleme de dikkat çekicidir.

Bazı yazarlara göre Amerika'da uzun yıllar bir sosyal politika olarak uygulanmış olan eritme potası politikasına rağmen, Amerikan toplumundaki ırk ve etnik kesimlerin hepsi refah, prestij ve güç açısından aynı konumda değillerdir⁵. Çünkü Beyaz Anglo-Sakson hâkimiyeti toplumun tüm yapısında imtiyazlı bir şekilde egemen konumdadır. Bu durumun gelişimini ve siyasi anlamını Hall (1998: 42) şu şekilde açıklamaktadır: “1950'lerden sonra yönetim, daha çoğulcu bir sosyal düzen politikası izlenmeye başlamış, yukarıya doğru mobilitenin önünü açmış, ileriye dönük farklı kültürler arası iletişim yapısı oluşturmuştur. Azınlıklar konusunda yeni teoriler oluşturulmuş ve nihai amaç olarak da demokrasi içinde kendine has alt-bünyelerin sağlandığı kompleks kültürel çoğulculuk hedeflenmiştir. Temel medeni haklar hareketleri olarak başlayan bu değişimler ırkçı ve asimilasyoncu politikalarından; plüralist bir yapıya doğru yönlenmiştir. Batı dünyasındaki etniklik meselesi büyük ölçüde insan hakları konusundaki eşitsizlikten kaynaklanmaktadır. Problemin ikinci kaynağı ise, henüz hâkim kültüre, bu kültür dünyasında rahatça hareket edebilecek tarzda intibak edememiş kesimin taşıdığı dezavantajları hafifletebilmek amacıyla elde edilmek istenen imtiyazlar talebidir.”

⁵ Denton ve Tolnay (2002) *American Diversity: A Demographic Challenge For The Twenty First Century* isimli çalışmasında ABD mahalle ve konut politikası, ABD ekonomisine adaptasyon, gruplar arası evlilik kalıpları ve yaşanan nüfus üzerine verilere ve analizlere yer vermişlerdir. Sonuç olarak, çeşitliliğin her yere yayılmış bir şey değil belli konut politikası ve mahalle ayrımlarıyla biz ve onlar; yabancılar ayrımını pekiştirecek şekilde yönetildiğini, eğitimde ve işyerindeki kalıpların beyaz nüfusun eğitim ve iş hayatında avantajlara erişimini daha çok kolaylaştırdığını ortaya koymaktadırlar.

Tüm bunlara karşılık bazı sosyal bilimciler, McDonald (2007: 53)'ın ifade ettiği gibi: “1960’lardan bu yana *eritme potası* teorisi birçok yönden tahrip edici saldırılara uğramıştır. Yeni bilim, tarihsel kayıtlara göre asimilasyonistlerin birçok kaynaktan yeni bir Amerikan kültürü yaratma idealine hizmet ederken; gerçekte azınlıkları Anglo-Amerikan değerlerini kabul etmeye zorlamayı kastettiklerini öne sürerek, meseleyi asimilasyonist perspektifin eşitlikçi iddialarıyla ele almışlardır.” Zira eritme potası kapsamındaki politikaların da gizli ya da açık biçimde zaten mevcut olan Anglo-protestan kültürel potasına uyumu işaret ettiği iddiaları savunulmuştur.

Yine eritme potası metaforu, sadece dönemin siyasal düşüncesi üzerinde etkili olmamış, Amerikan tarih yazımını da kökünden değiştirmiş; kıtanın tarihini, eritme kabının işleyişini tasvir eden ideolojik bir anlatı haline dönüştürmüştür. Bazı yazarlar için eritme potası metaforuyla Amerika, göçmenlerin içinde kimlik yitimi, kimlik kazanımı yaşayarak dönüştükleri bir mekan olarak tasavvur edilmiştir. Alba ve Nee (2003: 282)'e göre geçmişte asimilasyon Amerikan ana akımını kültürel, kurumsal ve demografik olarak yeniden şekillendirmiştir. Onlar, ana akımın kültürel olarak göçten kaynaklanan yeniden şekillenişinin ve değişiminin geniş ölçüde farklı kültürlerden unsurların yeni, birleştirici bir kültür olarak bir araya gelmesi süreci demek olan eritme potası metaforuyla doğru biçimde ifade edilemeyeceğini savunmuşlardır. Aynı zamanda Amerikan kültüründe böyle *senkretizmlerin* (bağdaştırmalar) var olduğunu fakat birçok kültürel değişimin ana akımın kültürel alternatiflerinin egzotik yanlarını çıkararak ve belli ölçülerde Amerikanlaştırarak uzlaştırmak amacıyla genişlemesi şeklinde ortaya çıktığını belirtmişlerdir.

Sonuç olarak eritme potasıyla beklenen şey, göçmenlerin Amerikan potasında eritilerek tek bir kültürün oluşturulmasıydı. Fakat sonuç bütünüyle umulan gibi olmamış ve bir tek Amerikan potası yerine kendi kültürlerini devam ettiren ama aynı zamanda Amerika’da yaşamaya devam eden Protestan, Katolik ve Yahudi potalarının ortaya çıktığı belirtilmektedir (Gordon, 1964: 130). Buna karşılık Başkan Kennedy (1964: 67) eritme potası idealinin birçok türün tek bir ulus olarak karma hale gelmesi sürecini temsil ettiğini belirtmektedir. Artık modern zamanlarda eritme potasının kendine has etnik kimlikler ve geleneklerin sonu olması gerekmediği; sadece zenciler söz konusu olduğunda, eritme potasının bir azınlığı Amerikan hayatının ana akımına katmakta başarısız olduğu yönünde açıklamaları da görebilmekteyiz.

Asimilasyonsuz Asimilasyon: Eritme Potasından Çokkültürlülüğe

Yazımızın bu bölümüne kadar üzerinde durduğumuz asimilasyon teorileri genellikle Amerika için düşünülmüş çözümleri içermektedir. Ancak son zamanlarda sosyal bilimciler arasında genel kabul gören ve bu bölümde de analiz edileceği gibi gelinen son nokta asimilasyon teorilerinin beklenen oranda işe yaramadıkları ve tam asimilasyonun imkânsız olduğudur. Bununla birlikte ABD’de de yeni asimilasyon teorisyenleri basit bir biçimde 1965 öncesi yaklaşımları taklit etmemektedirler. Eski çalışmalar analitik ve normatif olarak Anglo-uyum yanlısı olmakla birlikte problemsiz bir biçimde algılanan beyaz protestan kültüre doğru bir asimilasyon beklentisini ortaya koyarak desteklemişlerdir. Buna karşın asimilasyon üzerine yeni çalışmalar asimilasyonun yönü, derecesi, usulü hakkında agnostik ve yararlı konusunda ise mütereddittir (Brubaker, 2003).

Glazer (1998: 15)’e göre günümüzde Amerika’da yaşayan göçmenlerin ülkenin ana yapısına (mainstreamine) katılmalarını açıklamak için artık asimilasyon kavramı eski cazibe ve çekiciliğini yitirmiş, *asimilasyon ölmüştür*. Son dönemlerde bu konularda yazan birçok Amerikalı sosyolog ve siyaset bilimci *melting pot* ve *asimilasyon* kavramlarının birçok göçmen için itici olmasının ötesinde çok sayıda Amerikalı için bile bu kavram kulağa hoş gelmeyen bir tını bırakmaktadır. Benzer şekilde Alba ve Nee (2003: 141) de birbiriyle özdeş Amerikalıların bir potaya zorunlu olarak sokulup karıştırılmasının eritme potası idealinin olgun bir versiyonunu temsil etmekten uzak olduğunu belirtmişlerdir. 2. Dünya Savaşı sonrası böyle bir versiyon ortaya çıktığında bunun, asimilasyonun güçlü bir şekilde teşvik edilmesi ve içten içe etnisitenin sınırlayıcı bağlarının ve yerelliğin küçük düşürülmesi olarak görülebilmekte olduğunu ifade etmektedirler.

Samuel Huntington (2004: 185-187)’ın *Biz Kimiz* adlı eserinde vurgulandığı gibi asimilasyonun önemli dinamiklerinden olan belli başlı unsurlar artık hayatiyetini sürdüremez olmuştur. Huntington’ın yapmış olduğu bu analizinde şu koşulları sağlamak artık iyice zorlaşmıştır: Amerikan toplumuna asimilasyon ve göçmenlerin hâkim Anglofon yapıda erimeleri geçmişte çok kolay olabilmekteydi. Bu durumu yazar çeşitli faktörlere bağlamaktadır. Bunun öncelikli nedeninin Amerika’ya göç eden ilk göçmenlerin büyük çoğunluğunun Anglo-Protestan ana kültürlerle benzeşik toplumlar olmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Aynı zamanda gelen göçmenlerin çok büyük bir kısmının farklı ülkelerden olması ve kendi aralarında bir dil birliğinin olmaması da bir diğer önemli asimilasyon faktördür. Yine ilk büyük göç dalgasında gelenlerin büyük bir

çoğunluğunun Amerikan kültürü ile benzerlikler oluşturan Avrupalı unsurlardan oluşuyor olması ve hepsinin Amerika'ya gelirken Amerikalı olma isteği taşımaları da uyum sağlamalarının ve kolayca asimile olmalarının bir diğer nedenidir. Bunun dışında Amerikan değerleri ile uyum gösteremeyenlerin geri döndüklerini belirten Huntington, göçle gelenlerin hiçbirisinin kendi dillerinin çoğunlukta olduğu bir dil ve kültür ortamını hiçbir eyalet ve şehirde sağlayamadıklarına da dikkat çekmektedir. Amerika'ya ilk gelen göçmenler üzerine Amerikan eski başkanı Kennedy'nin ABD'nin bir göçmenler topluluğu olarak milletleştirdiği gerçeğine yaptığı vurguya da baktığımızda Huntington'ın biraz önce aktarmış olduğumuz analizleri ile belli paralellikler görebilmekteyiz: *"Amerika'ya ilk yerleşimcilerin çoğunluğunu oluşturan İngilizler Amerikan kurumlarının temel esaslarını belirlemişlerdir; rejim biçimimiz, yasalarımız, dilimiz, din ve ibadet özgürlüğü geleneğimiz. Ulus büyüdükçe bu kavramlardan bazıları değiştirildi ancak temel unsurlar olduğu gibi kaldı. Sonradan gelenler her şeyi işte bu temel esaslar üzerine inşa etmişlerdir. Fakat Amerika'ya birçok ülkeden ve farklı toplumsal, ulusal ve etnik kökenden göçmen yerleşmiştir"* (Kennedy,1964: 11).

İşte tüm bu nedenlerden ötürü günümüzde asimilasyonun geçmişte olduğu kadar kolay olmadığı açıktır. Bu durumun bu şekilde seyretmesinin en temel nedeni yaşadığımız dünyanın Marshal McLuhan'ın tabiri ile söylenirse "küresel bir köye" dönmesidir. Çünkü bundan seksen-yüz sene önce Amerika'ya göç eden herhangi bir kişi kendi anavatan ülkesi ile çok sınırlı bir ilişki içinde olabiliyor, kendi ülkesindeki akrabaları ile belki sadece posta yolu ile irtibat halinde olabiliyordu. Böyle olunca da bu kişinin Amerikan toplumu ile bütünleşmesi onda erimesi çok daha kolay olabiliyordu. Bu durum günümüzde tamamıyla değişmiştir. Önce uydu teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler telefon ve televizyon yayınları aracılığı ile toplumları birbirlerine daha fazla yaklaştırmış ve en son olarak da internet devrimi ile süreç geri dönülemez bir hal almıştır. Ayrıca artık haftalarca süren deniz ve kara yolculukları dönemi de geride kalmış, gittikçe ucuzlayan ve çeşitlenen hava yolu seçenekleri hem Atlantik hem de Pasifik Okyanuslarının yüz yıl önce aşılmaz gibi görünen mesafelerini dokuz-on saat gibi bir zaman dilimine indirebilmiştir.

Mcdonald (2007: 132)'e göre etnik ve ırksal azınlıkların Birleşik Devletler 'in sosyal ve ekonomik yapısına dâhil edilmesindeki kolaylık ve onların yükselmeyi başardıkları konumlar bakımından, revizyonistlerin dışlanma ve eşitsizlik iddiası, geleneksel içerme ve eşitlik iddiasından daha ağır basmaktadır. Etnik aidiyet konusundaki bu tartışmalar asimilasyon-

çoğulculuk ihtilafı etrafında tartışmalarla yakından ilişkili hatta bunların merkezindedir. “Etnik bağlanma (hyphenation) kavramı, temel ve yabancı değerlerin aynı oranda değerli görülmesini ifade etmez, tam tersine anlamlı damgalama baki kalır. Bu daha çok medeni rekabetin az ya da çok kirletilmiş temsilleri olarak kalan kadim kategoriler arasında geçişlilik ve akışkanlığa izin veren görelî bir yeniden değerlendirme hareketini önerir. Bu tam da farklı değerlendirmelerin tıpkı asimilasyon gibi etnik bağlanmayı da sadece belirsiz değil hayli istikrarsız bir toplumsal form olarak bırakmasından kaynaklanır” (Alexander, 2005: 330). Asimilasyon uygulamalarına karşılık kültürel çoğulculukla ilgili açıklamalar yapan sosyal bilimciler bir yerde çokkültürcülük teorilerine geçişi sağlayan bir çeşit köprü görevi gören bir söylem ortaya çıkarmışlardır.

Amerikan etnik sosyoloji yazınına katkı sağlayan sosyal bilimcilerden kültürel çoğulculuğu savunanların temel argümanı farklı etnik gruplardan gelen bireylerin zaman içinde kendi özgül etnik kültürlerini sürdürmelerini öngörmektedir. Kültürel çoğulculuk genellikle farklı kültürlerden gelen etnik grupların harmonik bir uyum içinde bir arada yaşadığı bir siyaset olarak görülmektedir. Amerikan kültürel çoğulculuk teorisine ilk destek veren düşünürlerin başında birisi Yahudi etnik arka plana sahip olan Horace Kallen gelmektedir. Kallen’e göre çoğulculuk üç temel nedenden ötürü gereklidir. Bunlardan ilki hiç kimsenin kendi atalarını seçme şansı olamayacak olmasıdır. Amerika’ya gelen tüm etnik gruplar Amerikan kültürüne katkı sağlayacak değerlere sahiptirler ve ayrıca Amerikan anayasası da tüm insanların eşit yaratılmış olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşımlar ile Kallen daha önce dikkate değer bir başarı ve kabul sağlamış olan asimilasyon ve erime potası yaklaşımlarını çürütmeye çaba göstermektedir. Kallen’in bu yaklaşımlarından sonra çok sayıda sosyolog etnik ve dini kimlikler konusunda çoğulcu teoriler sunmuşlardır (akt.Driedger, 1989: 46).

Gordon’un (1964: 84-135) belirttiği gibi, gerçekten de kültürel çoğulculuk teori haline gelmesine gerek kalmadan Amerikan hayatında bir gerçek olarak her zaman bulunmaktadır. Bu nedenle söz konusu çoklu yapının, asimilasyon fikirlerinin işe yaramayacağını başından göstermiş olması da bir gerçeklik olarak görülmelidir. Bunun tek nedeni, farklı kültürleri temsil eden grupların, asimilasyon teorilerinin öngördüğü şekilde kültürel farklılıklarından vazgeçmeyecek olmalarıdır. Daha 1916 yılında Norman Hapgood şöyle söylüyordu: “Bizim Birleşmiş Milletler rüyamız bir monotonluk rüyası olmamalıdır. Biz bütün Birleşmiş Milletleri üzerinde yaşayan insanların birbirine benzer olduğu bir yer olarak

düşünmemeliyiz....Biz öyle bir ülke ummalıyız ki bütün kıtayı kapsasın ve üzerinde 20 farklı uygarlık bir uyum içerisinde yaşasın” (akt. Gordon,1964: 140).

Kısaca kültürel çoğulculuk yaklaşımının ana fikri, farklılıkların ülkeyi bir kaosa götürmeyeceği, farklı grupların uyum içerisinde diğerleriyle çatışmadan yaşayacağı bir ülke yaratmaktır (Goldberg, 1994, akt. Yalçın,2002: 50; Gutierrez, 1994,akt. Yalçın,2002: 50). Bu bağlamda 1950'lere kadar pek karşı konulmamış olan asimilasyonist yaklaşımlar belli ölçüde sorgulanarak çokkültürcülük yaklaşımları önem kazanmaya başlamıştır. Bu nedenle 1960'lı yılların ortalarında tek kültürlülüğe ya da asimilasyon yaklaşımlarının hegemonyasına karşı bir tavır olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Her ne kadar çokkültürcülük farklı kültürleri içerisinde barındıran bir ülke de farklılıkların eşit şartlar altında korunarak yaşamasını sağlamayı amaçlasa da çokkültürcülüğe yönelik bazı eleştirilerin ve endişelerin ortaya çıktığı görülmektedir. Amerika'nın etnik sosyoloji konusundaki en etkili sosyoloğu Glazer'in ifadeleri de Amerika da çokkültürcü söyleme yönelik eleştirilerini ve endişeleri yansıtmaktadır:“...Eğer kamu politikası, Amerikan toplumunda ve kurumlarında etnik grupların ayrı bir unsur olarak varlığını bastırmaya ya da ihmal etmeye çalışmak yerine, bazı gruplara ayrı bir statü tanıma ve onlara kamu hukukunda tüzel kişilik verme etrafında dönerse, bu asimilasyonları neredeyse tamamlanmış ötekilerin tepkisini çekmeyecek mi? Ve düşmüş buldukları dezavantajlı konumu yeniden değerlendirmeye başlamayacaklar mı? (...) Bizim sorunumuz, Kanada ve Sovyetler Birliği gibi bir halklar federasyonu değil, bir eyaletler federasyonu olmamız ve bizim etnik gruplarımızın, karışıklığa yol açmadan bazılarını özel muamele yapan bir politikaya izin vermeyecek kadar dağılmış, karışmış, asimile olmuş ve bütünleşmiş olmalarıdır. Yine de böyle bir politikayı uygulamaya koyarsak, o zaman öteki gruplar da kuyruğa girecekler ya da girmeyi deneyeceklerdir ve tüm Amerikalıların kardeşliği umudu terk edilmiş olacaktır. Çok etnikli bir toplumda, böyle bir politika ancak grupları birbiri ardına korunmaları için özel muamele talep etmeye teşvik edecektir. Özel muamele talebi, bu hakka sahip olmadıklarını düşünenlerin, gruplar arasında zaten mevcut düşmanlığı iyice körüklemesine neden olacaktır” (akt. Kymlicka, 1998: 116).

Waever (1993, akt. Yalçın, 2002: 51) “çokkültürcülüğün uygulandığı ülkelerde sanıldığı kadar başarılı olmadığını, aksine farklılıkları daha da derinleştirerek ABD, Kanada ve İngiltere'de sosyal uyumu bozduğunu ifade etmişlerdir. Bu yazarlar daha da ileriye giderek Kanada'nın ülke

olarak ömrünün pek uzun olmadığına, ABD'deki dil birliğinin yavaş yavaş yok olduğuna değinmektedirler. Bu kapsamda bir başka eleştirinin de Stam ve Shohat, (1994, akt. Yalçın, 2002: 51) yeni-muhafazakâr çevrelerden geldiğini belirtmişlerdir. Bu kesimin en büyük korkusu çokkültürcülük politikalarının azınlıklarla yapılacak koalisyonlar sonucunda bu azınlıkların iktidarı ele geçirerek çoğunluk olmalarına yol açacak olmasıdır. Kimi yazarlara göre de Çokkültürcü politikalar bir Truva atı gibi Amerika'yı istila etmekle riski taşıyacak kadar tehlikeli bulunarak liberal kanatta yer alan siyaset ve bilim insanları bu politikalar aracılığı ile ülkenin altını oymakla suçlanmaktadır. Etnik kökeni Almanya'ya dayanan Amerikalı sosyolog Alvin J. Schmit'in *The Menace of Multiculturalism : Trojan Horse in America* (Çokkültürlülük Tehlikesi: Amerika'daki Truva Atı) (Schmidt, 1997) ve yine medeniyetler çatışması kitabı ile uluslararası bir şöhrete sahip olan Samuel Huntington'un ölmeden önce kriz içinde olan Amerikan kimliği ile ilgili olarak yazdığı son kitabı *Who Are We* (Biz Kimiz) adlı eserlerine burada atıfta bulunmakla yetinelim.

Amerikan Rüyası Hala Geçerli mi?

Milyonlarca insanı Atlas Okyanusu'nun karşı kıyılarına çeken temel itici güç *Amerikan Rüyası* olarak ifade edilen mitosta saklıdır. Bu ülkeyi kendilerine yeni yurt olarak seçen göçmenlerin geldikleri yıllara baktığımızda bunda şaşılacak hiçbir şey yoktur. Özellikle göç dalgasının iyiden iyiye hızlandığı 19. yüzyılın ortalarında Avrupa'nın durumu içler acısıdır. Yirminci yüzyıla girildiğinde ise Dünya, tarihinin ilk küresel savaş yıkımı ile karşılaşacaktır. Dini ve siyasi baskılar Avrupa'nın birçok yerinde yüzyıllardan beri var olmuş olsa da daha önceleri insanların bu baskılara boyun eğmekten başka bir çareleri bulunmamaktaydı. İşte, Amerika bu insanların kendilerini gerek fiziksel olarak ve gerekse de kültürel olarak devam ettirmelerine imkân tanıyan bir ütopya adası olarak belirmiştir. Avrupa'da kendilerine hiçbir zaman yer bulamayan Yahudiler, İngilizlerin sürekli aşağılamalarına maruz kalmanın yanında açlıkla da burun buruna gelen İrlandalılar ve daha nice Avrupalı etnik topluluk ve uluslar Amerika'yı kendilerine yeni vatan ve yurt seçerken son derece isabetli davranmışlardı. William Clark (2003)'ın *Immigrants and The American Dream: Remaking The Middle Class* isimli çalışmasında ilk dönemlerde Amerikan rüyasının gerçekleşme sürecini açık bir şekilde görebilmekteyiz. Clark çalışmasında göçmenlerin Amerikan orta sınıfına, onun yaşam tarzına ve değerlerine devşirilmesini ve bu yolla iki yönlü olarak hem göçmen nüfusun hem de Amerikan orta sınıfının dönüşümünü, mesleki statü kazanımı, eğitim, siyasi katılım gibi eksenlerde ele alarak analizlerde

bulunmuştur: “1980’ler ve 90’larda ABD’ye yönelik geniş ölçekli göç, özellikle 90’ların ikinci yarısında büyüyen bir ABD ekonomisiyle aynı döneme denk gelmiştir. ABD ekonomisi 1980’den 2000’e kadar olan yirmi yıllık dönemde 30 milyondan fazla yeni istihdam ve buna ilaveten iş fırsatı oluşturmuştur. 21. Yüzyılın başında ekonomi yavaşlamış olsa da bu uzun vadeli büyüme hem Amerika doğumlular hem de yeni göçmenler için birçok yeni iş fırsatı sağlamıştır” (Clark, 2003: 98).

Ancak özellikle kendi anavatanlarında hızlı bir kalkınma süreci yaşayan ülke insanları için Amerika artık fazla bir değer ifade etmemeye başlamıştır. Bu insanlara Amerika’nın sunmuş olduğu tüketim toplumu imkânları bugün için birçok ülkede çoktan beri sıradanlık arz etmeye başlamıştır. Belki Amerika’yı hala cazibe merkezi yapan tek unsur *özgürlükler ülkesi* söyleminin hala ayakta kalmaya devam etmesidir. Her ne kadar 11 Eylül’den sonra Amerika’nın bu mistik boyutu epeyce bir zedelenmiş olsa da yine de hala dünyanın birçok ülkesi ile kıyas kabul etmeyen bir boyuttadır. Bu tarz göçmenler için Amerika, kendi ülkelerindeki var olan siyasi baskı ve ideolojik çatışmaların dışında olmak anlamına gelmektedir.

Amerikan rüyasının eski görkemini sürdürmede kimi sorunlarla karşı olsa da hala çok kuvvetli olan mekanizmalar sayesinde dünya toplumlarının ilgisini çeken boyutlar da taşımaktadır. Bu durumun asimilasyon sürecinin uygulandığı ilk zamanlara göre ulaşım ve kitle iletişim kaynaklarının muazzam boyutlara ulaşmış bulunmasından da kaynaklandığını söyleyebiliriz. Bu şartlar altında insanların Amerikan toplumunda eski kimliklerini sürdürmelerinin türlü yolları bulunmaktadır. Hatta bu konuda arayış içerisinde oldukları açıktır. Ancak bu durum göçmenlerin eğer geçici süre için Amerika’yı kendilerine mekân tayin etmeleri söz konusu değil ise yine de Amerikan kimliği ile sorunlu olacakları anlamına gelmez. Çünkü Amerika’da ikinci kuşaktan itibaren güçlü bir şekilde varlığını hissettirecek olan asimilasyon kurumları hala çok güçlüdür. İlköğretimden itibaren Amerikan okul sistemine dâhil olan bir çocuğun Amerikan kimliğinin temel bileşenlerini, değerlerini ve kültürünü almaması söz konusu değildir. Bunların dışında Amerikan kültürü hala dünyanın en güçlü araçlarla kendisini tüm dünyaya yayma imkanını taşıyan popüler kültür enstrümanlarına sahiptir. Örneğin Hollywood sineması, NBA basketbolu, Müzik Endüstrisinin ikonografik şahsiyetleri tüm dünyada insanların dikkatlerini celp ederken Amerika’da yaşayan göçmenler için neden çekici olmamış olsun. Sonuç itibariyle şunu rahatlıkla ifade edebiliriz ki “Amerikan rüyası” farklı zamanlarda, farklı sosyal, kültürel ve ekonomik süreçler içerisinde gelişerek devam etmektedir; ancak bu süreç çeşitli

biçimlerde kendisini göstermektedir. Bu sürecin nasıl oluştuğunu yine en açık bir şekilde Ravage'nin çalışmasında 20 yıl sonra memleketine ziyarette bulunan göçmen Amerikalının, eski arkadaşları arasındaki duygularını ifade ettiği metinde görebilmekteyiz: “Uzun zamandır birlikte olmayı özlediğim bu insanlar arasında, garip ve anlamsız bir biçimde kalbim yirmi yıldır hiç çarpmadığı kadar güçlü bir şekilde Amerika için çarpıyordu. Amerikalılığımın baş döndürücü bir seviyeye tırmandığını hissediyordum. Soyut sembollere sadakatim değil. Onlar her zaman doğru yerde olmuşlardı. Fakat bir ruh birliği idi bu. Dünyada ne yapıyorsam hepsi burada mıydı? Ben başka bir yere aittim. Ben bir Amerikalıydım. Hep bir Amerikalı olmuştum” (Ravage,2009: 209).

Her ne kadar yirmi birinci yüzyılın ilk on yılını tamamladığımız bu zaman diliminde Amerika göçmenleri nezdindeki o ütopya adası, rüyaların beşiği konumunu tümüyle kaybetmiş olmasa da eski büyüünden çok uzaklardadır artık. Dünyanın özellikle az gelişmiş bölgelerinden, etnik çatışmaların insanları kırıp geçirdiği bölgelerden gelen göçmenlerin ya da kendilerine vatan bulamayan sığınmacıların gözünde Amerika hala devasa bir ütopya olmaya devam etmektedir. Özellikle gelişme düzeyini tüm toplum kesimlerine eşit olarak dağıtamayan bazı Latin Amerika ve Asya ülkeleri için Amerika, ülkelerinde asla sahip olamayacakları bir konfora işaret etmektedir.

Sonuç

ABD'ye göç eden birinci neslin fikren ve yaşama tarzı olarak Amerikan kimliğini bir ölçüde benimsediklerini ve gönüllü göç yaptıklarını tarihsel ve sosyo-kültürel analizler sonucunda görebilmekteyiz. Ancak göçmen kültürler ABD'de kurucu Protestan kültürünün (WASP) zenginleşmesini sağlarken, son zamanlarda yapılan araştırmalar göçmenlerin ve azınlıkların hakim kurucu kültürü yaşarken kendi öz kültürel yapılaşmalarından tamamiyle vazgeçemediklerini de göstermektedir. Bu nedenle 70'li yıllardan sonra Amerika'da geçmişteki ayrımcılıkların telafi edilmeye başlandığını ve farklı grupların toplumsal kurumlarda eşit olarak temsil edilmesini sağlamaya yönelik siyasetin benimsendiğini görebilmekteyiz.

Hacker (1996) Amerikan tarihinin *equal opportunity* siyasetinin temellerini oluşturan evrenselcilik ilkeleri adına Amerikan demokrasisinde verilen mücadelenin başta siyahlar olmak üzere tüm azınlıklarda ne muamele eşitliği ve ne de fırsat eşitliğini getirdiğini belirtmiştir (akt. Schnapper,2005: 357). Amerika'daki göçmenlerin ve azınlıkların gelmiş

oldukları en iyi durumu Antonio Gramsci'nin "ikili vicdan", Afro-Amerikan kültüründeki W.E.B. Du Bois'in "çifte bilinç" çözümlerinde de görebilmekteyiz. Du Bois çifte bilinçte yaşananı: "Bir Amerikalı, bir siyah koyu renkli bedeninin içinde birbiri ile savaşıyor iki ideal, parçalanmasını önleyen tek neden de yarattığı korkunç güçtür" (akt. Somersan,2001: 47) ifadesiyle tasvir etmiştir. Myrdal (1944)'a göre Amerikalıların ilan edip benimsedikleri değerler ile siyahlar karşısındaki tutum arasında temel bir çelişki vardır. "Ne olması gerektiği"ni tanımlayan değerler ile "Ne olduğu"na varan inançlar arasında sürekli çatışma yaşanmaktadır. Myrdal'a göre "Amerikan ikilemi" de işte bu noktadan itibaren başlamaktadır (akt. Schnapper,2005: 328). Azınlıkların eğitim düzeyleri yükseldikçe, iletişim ve ulaşım araçlarının günümüzdeki hızlılığı ile bağlarını sürdürmeleriyle "Amerikan ikilemi" daha çok artmakta ve kendilerini korumak için kendi toplumlarını oluşturma isteklerinin gündeme gelmeye başladığını görebilmekteyiz. Bu durum da çokkültürcü politikaların asimilasyon kapasitesini azaltmıştır. Glazer (1997), *We Are All Multiculturalists Now* derken bile çoğu eğitim kurumlarında benimsenen çokkültürlük uygulamaların, Amerikan toplumunun azınlıklar ile bütünleşmekteki başarısızlığının bedeli olduğu yorumunu dile getirmektedir (akt. Schnapper, 2005: 357).

Zizek (2001: 163)'in de belirtmiş olduğu gibi eritme potansiyelinden çokkültürcü yapılaşmalara doğru geçişle birlikte "Amerikalılık", "Amerikalı olmak", devasa bir ideolojik projenin "Amerikan rüyası"nın parçası olma şeklindeki yüce etkiyi gittikçe parçalamakta, evrensel kimlikle beraber etnik kimlikler de devamlılığını sürdürmektedir. Belki de Amerikan rüyasının bittiği nokta tam da burada başlamaktadır. Üstelik belki de bu nokta yalnızca Amerikalıları değil, "rüya"larını gerçekleştirmek için gelen, umutlarını Amerika'ya bağlayan her bireyi, her ulusu ve kültürü ilgilendirmektedir.

Kaynaklar

- AKTAY, Y. (2003) "Küreselleşme ve Çokkültürlülük", *Tezkire, Düşünce, Siyaset ve Sosyal Bilim Dergisi*, Sayı: 35, Aralık.
- ALBA, R., Nee. V. (2003) *Remaking The American Mainstream: Assimilation and Contemporary Immigration*, Harvard University.
- ALEXANDER, J. (2005) "Theorizing the "Modes of Incorporation: Assimilation, Hyphenation and Multiculturalism as Varieties of Civil Participation", in *Incorporating Diversity: Rethinking Assimilation in a Multicultural Age*, Edid by Peter Kivisto, Boulder: Paradigm Publishers.
- ANDREWS, P.A. (1992) *Türkiye'de Etnik Gruplar*, İstanbul: Ant Yayınları.

- BURUBAKER, R. (2003) “The Return Of Assimilation? Changing Perspectives on Immigration and Its Sequels in France, Germany and The United States”, *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation States*, Edid by Christian Joppke and Ewa Morawska, Palgrave Macmillan.
- CLARK, William A.V. (2003) *Immigrants and The American Dream: Remaking The Middle Class*, The Guilford Press.
- DENTON, Nancy A., Tolnay, S. (2002) *American Diversity: A Demographic Challenge For The Twenty First Century*, Suny Press.
- DRIEDGER, L. (1989) *Ethnic Factor: Identity in Diversity*, McGraw- Hill Ryerson Limited, Toronto, New York.
- GLAZER, N. (1997) *We Are All Multiculturalist Now*, Harvard University Pres, Cambridge, Massachusetts.
- GLAZER, N. (1998) “ Is Assimilation Dead”, *Multiculturalism and American Democracy*, Ed. Arthur M. Melzer, Jerry Weingberger and M. Richard Zinman, University Press Of Kansas.
- GLAZER, N. (2004) “Assimilation Today: Is One Identity Enough?”, *Reinventing The Melting Pot*, Ed. Tamar Jacoby, New York.
- GORDON, M. (1964) *Assimilation in American Life: The Role Of Race, Religion And National Origins*, Oxford University Press, New York.
- HALL, S. (1998) “Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler”, *Kültür, Küreşellesme Ve Dünya Sistemleri*, Der. Anthony D. King, Çev. Gülcan Seçkin, Ümit Hüsrev Yolsal, Bilim Sanat Yayınları, Ankara.
- HANDLIN, O. (1979) *The Uprooted: The Epic Story of Great Migrations That Made The American People*, Little, Brown and Company, Boston and New York.
- HOLLINGER, David A. (1988) “Postethnic America”, *Beyond Pluralism: The Conception of Groups and Group Identities in America*, Ed. Wendy F. Katkin, Ned Landsman, Andree Tyree, Oxford University Press, New York.
- HUNTINGTON, P. S. (2004) *Who We Are?, The Challenges to American’s National Identity*, Simon& Schuster, New York.
- KENNEDY, John, F.; Harper & Row (1964) *Anation Of Immigrants*, Harper Collins Publishers.
- KIVISTO, P. (2005) “The Revival Of Assimilation in Historical Perspective” *in Incorporating Diversity: Rethinking Assimilation in A Multicultural Age*, Edid by Peter Kivisto. Boulder: Paradigm Publishers.
- KYMLICKA, W. (1998) *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- LEVINE, L. (1996) *American Opening of the American Mind- Canons, Culture, and History*, Beacon Pres, Boston.

- MCDONALD, L. (2007) *American Ethnic History: Themes And Perspectives*, Rutgers University Press.
- PORTES, A. and Rumbaut Ruben G. (2006) *Immigrant America*, University of California Press.
- RAVAGE, M. E. (2009) “An American In The Making: The Life Story Of An Immigrant, Edit by Steven G. Kellman, Rutgers University Press.
- ROSE, Peter I. (1964) *They and We: Racial and Ethnic Relation in the United States*, Random House, New York.
- SALINS, P. D. (1997) *Assimilation, American Style, A New Republic Book, Basic Books*.
- SCHMIDT, A. J. (1997) *The Menace of Multiculturalism: Trojan Horse in America*, Praeger, Westport, London.
- SCHNAPPER, D. (2005) *Öteki İle İlişki*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- SOMERSAN, S. (2001) “Çokkültürlülük İçin Asgari Öneriler”, *Toplumbilim Dergisi: Kültürel Çalışmalar Özel Sayısı*, Sayı:14, İstanbul.
- ŞAN, M. K. (2006) *Küreselleşme Çağında Farklılık ve Çokkültürlülük Siyaseti*, Avrupa Günlüğü, Sayı: 8.
- TAKAKI, R. (1993) *A Different Mirror: A History of Multicultural America*, Little, Brown and Company, Boston, New York, London.
- TYLER, M. K. and STEVENS, G. (2002) “Ethnic and Racial Inter marriage in the United States: Old and New Regimes”, *American Diversity: A Demographic Challenge For The Twenty First Century*, Ed. Nancy A. Denton and Stewart E. Tolnay, SUNY Press.
- VATANDAŞ, C. (2002) *Çokkültürlülük*, I. Baskı, Değişim yayınları, İstanbul.
- YALÇIN, C. (2002) “Çokkültürcülük Bağlamında Türkiye’den Batı Avrupa Ülkelerine Göç”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt. 26, No.1.
- ZİZEK, S. (2001) “Çokkültürcülük ya da Çokuluslu Kapitalizmin Kültürel Mantığı”, *Defter Dergisi*, Sayı. 44.

